

E. Fromm (1900-1980)

ortodoxná židovská rodina v Nemecku, uznávaný predstaviteľ freudovskej psychoanalýzy, spolupraovník frankfurtskej školy – spojenie s marxizmom; prepojenie i budhizmom; po nástupe fašizmu emigrácia do USA, neskôr do Mexika; napriek ťažkým zdravotným problémom (tuberkulóza, srdce) – výskumy, prednášky, politické aktivity

Dielo:

Strach zo slobody (1940)

Umenie milovať (1956 – 40 jazykov)

Sigmund Freud. Jeho osobnosť a práca (1957)

Obraz človeka u Marxa (1961)

Ľudské srdce (1964)

Humanistický socializmus (1965)

Budete jako bohovia (1966 – Bondy preklad)

Anatómia ľudskej deštruktivity (1973)

Mať alebo byť? (1976)

Prirodzenosť predovšetkým jako sloboda a nezávislosť; prvým aktom slobody je akt „od“ (negatívna sloboda) – vymanenie z prírody, nie je to slobodou „k“. Pretrhnuté primárne väzby nie je možné vrátiť späť – ostáva iba jediná cesta – tvorivé riešenie situácie: vzťahu človeka jako individuality a sveta – jeho spontánna aktivita, láska a práca, ktorá ho opäť pojí so svetom jako slobodného a nezávislého jedinca. Problém – ak človek k realizácii nemá dostatočné podmienky – ekonomické, spoločenské, politické: sloboda sa stáva bremenom, človek stráca istotu a pocit bezpečia. Prestáva byť produktívny, otvorený svetu, hľadá cestu úniku pred slobodou a zodpovednosťou – koná proti svojej prirodzenosti.

Možnosti úniku:

1. Autoritárstvo: uniká tým, že sa pridá k autorite – buď sa sám poddá alebo sa stane autoritou, ovláda iných. Táto moc je však slabosťou, lebo je založená na iných. Ide o podobu sadizmu a masochizmu, obe tieto tendencie sú výsledkom neschopnosti uniesť osamelé a slabé vlastné ja.

2. Deštruktivita: človek svetu uniká tým, že sa ho snaží zničiť, ide o únik neprežívaného života.

3. Automat konformity: človek poprie svoju osobnosť, prestane byť sebou samým, osvojí si model osobnosti, ktorý mu ponúkajú kultúrne vzory, stane sa takým, jako sa od neho očakáva (od druhých). Rezignuje na vlastné názory, vôľu, hodnoty. Nepotrebuje sa zaoberať svojou osobnou slobodou či zodpovednosťou za svoje správanie.

Tým, že človek uniká a vzdáva sa zodpovednosti, stráca svoju identitu, je ľahko manipulovateľný a ovládaný.

Humanistická morálka: produktívny postoj k svetu; človek tvorcom aj predmetom noriem; je ich silou a je aj podrobeným; protipólom humanistickej morálky je autoritatívna: z

tvorcom autorita, nie jednotlivec, autorita však nerobí ohľady, koná vždy sohľadom na záujmy; autorita vie rozoznať dobro a zlo, nie človek; tento systém sa nezakladá na rozume a vedení, ale na strachu a pocitu slabosti a závilosti;

Humanistická morálka: antropocentrická, človek je mierou všetkých vecí; nič vznešenejšie ako človek nie je;

Otázky o subjektivite a objektivite pripúšťa – ale všetko spája s praxou – ide o umenie žiť – teda najvšeobecnejšie zásady možno utvoriť iba z povahy ľudskej existencie: dobro – rozvíjanie ľudských síl; cnosť je zodpovednosť voči vlastnému bytiu; zlo je ochromenie človeka; nerest je nezodpovednosť voči sebe samému;

Láska – nielen vzťah medzi dvoma osobami: ide o určujúcu spriaznenosť so svetom, nemožno izolovať na jedinú bytosť;

Láska k blížnemu a slušnosť? Slušnosť založená na zlatom pravidle nie je dostatočná – ide totiž o vzťahy reciprocity, čo je v rozpore s láskou; ideo odstup nie o lásku;

Fromm, E.: Mít nebo být? Praha: Aurora, 2001. S. 242. ISBN 80-7299-036-5

1. Moderní význam aktivity nerozlišuje mezi *aktivitou* a pouhým *zaněprázdněním*. - V odcizené aktivitě neprožívám sebe jako jednající subjekt své činnosti; místo toho prožívám *výsledek* své aktivity...- V odcizené aktivitě *já* ve skutečnosti nejednám; *působím na něco* pomocí vnějších nebo vnitřních sil.
2. V neodcizené aktivitě *sebe* prožívám jako *subjekt* své aktivity. Neodcizená aktivita je procesem rození, vytvářím něco a zůstávám ve vztahu k tomu, co vytvářím. To znamená, že moje aktivita je projevem mých schopností, že já a moje aktivita jsou jedno. (tzv. tvorivá aktivita). Tvořivost je orientace charakteru – všechny lidské bytosti jsou schopny ji dosáhnout, pokud nejsou citově zmáčené. Tvořiví lidé...přinášejí život i ostatním lidem a věcem.
3. Lidé, kteří jsou zaměřeni na vlastnění, chtějí *mít* člověka, který se jim líbí nebo kterého obdivují. ...chtějí druhého mít pro sebe...
4. Chtivost *duševní* ... nemá žádný bod nasycení, protože konzumace nevyplní vnitřní prázdnotu, nudu, osamělost a depresi, jež mají být překonány. A protože to, co člověk má, mu může být odňato tou či onou formou, musí mít více, aby opevnil svou existenci proti takovému nebezpečí.
5. ...protože sebevětší výroba nedokáže udržet krok s *neomezenou* žádostí, musí existovat nepřátelská konkurence mezi jednotlivci...
6. V modu bytí více než jeden člověk – ve skutečnosti miliony lidí -může sdílet potěšení z téhož předmětu, protože nikdo nepotřebuje nebo nechce ...ho *mít*. ...sdílená radost...Zážitek sdílení vytváří a udržuje živý vztah mezi dvěma lidmi...
7. Slast a uchvácení vedou k smutku poté, co bylo dosaženo tzv. vrcholu; neboť došlo k prožitku uchvácení, ale nádoba se nezvětšila. Vnitřní síly se nezvětšily. ...zdá se mu...že dosáhl

okamžiku triumfu, ale po triumfu následuje hluboký smutek – protože v člověku se nic nezměnilo.

8. Naše soudy jsou krajně jednostranné, protože žijeme ve společnosti, která se zakládá na soukromém vlastnictví, zisku a moci jako pilířích své existence.- ...vlastnictví neklade na vlastníka majetku žádné závazky.
9. Důležitým faktorem posílení vlastnické orientace je *jazyk*. ...vytváří iluzi, že člověk je nesmrtelná bytost. Člověk a jméno se stávají ekvivalenty; jméno dokládá, že člověk je trvajícím, nezničitelnou substancí – a nikoliv procesem. Obecná podstatná jména mají tutéž funkci: to znamená, že slova „lásky“, „hrdost“, „nenávisť“, „radost“ se zdají být neměnnými substancemi, avšak taková jména nemají žádnou realitu a pouze zatemňují poznání, že jde o procesy odehrávající se v lidské bytosti.
10. Socioekonomická struktura společnosti tvaruje charakter svých členů tak, že si *přejí* dělat to, co *mají* dělat. - Změnit teda najskôr podmienky alebo najskôr človeka?
11. ...lidé, kteří pevně věří v Krista jako velkého milujícího a sebeobětujícího se boha, mohou tuto víru cestou odvození zvrátit v prožitek, že Ježíš miluje *za ně*. Ježíš se tak stává idolem; víra v něho se stává náhradou za vlastní akt lásky....Naše proklamovaná víra v lásku nás do určité míry znečitlivuje vůči utrpení z nevědomého pocitu viny za to, že žijeme zcela bez lásky.
12. Člověka neznepokojuje jeho život a štěstí, ale to, jak se stát prodejným. (uplatnenie na trhu práce) - „Krise identity“ moderní společnosti je ve skutečnosti krize vyvolaná vyvolaným faktem, že její členové se stali nástroji, které nemají sebe, jejichž identita spočívá na jejich účasti v korporacích...
13. Človek v trhovom hosp. nepotrebuje viazanosť, vždy si kúpi nie čo nové, keď potrebuje, je ľahostajný k veciam, všetko je nahraditeľné – rovnako i ľudia (milenci či priatelia)

Nový člověk

- Ochota vzdát se všech forem vlastnictví a plně *být*
- Nikdo a nic mimo nás nedává smysl životu
- Být přítomny tak, kde člověk je
- Radost ze sdílení
- Bez uctívání idolů a bez iluzí
- Zbavování se narcismu
- Respekt před skutečností
- Anticipace skutečných možností
- Poznávat sebe sama
- Pocit jednoty s veškerým životem
- 197-8

Nová věda o člověku

- Nie neobmedzený rast, ale výberový
- Motiváciou nie materiálny zisk, ale psychické uspokojenie
- Nie nebezpečenství pre ľudský rod
- Poskytnutá základná istota (materiálna)
- Podmienky pre zažitie blaženosti a šťastia
- Podmienky pre individuálnu iniciatívu

